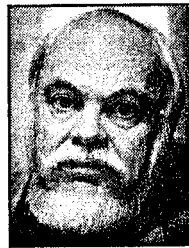

Kunst og ideologi under den kalde krigen

Ap
12/2-96

VICTOR SPARRE

Arne Ekeland har fått sin unnskyldning post mortem for at han ble utestengt fra utsmykningsoppdrag fordi han var kommunist. Victor Sparre forteller om sine egne erfaringer fra denne vanskelige tiden. Selv sto han på den andre siden i kampen, og ble frosset ut av mange - men skriver med beundring om Arne Ekelands kunstneriske innsats.

Kulturminister Åse Kleveland fremførte ved åpningen av Arne Ekelands galleri på Eidsvoll i vår en unnskyldning fra det offisielle Norge for den urett Ekeland hadde vært utsatt for på grunn av sin politiske holdning. Dagbladet følger opp 31.5. og skriver at Ekeland ble utestengt fra flere utsmykningsopp-gaver han ellers ville ha fått, og konkluderer med at Ekelands skjebne viser at den kalde krigen også gikk ut over kunstnerne.

” Arne Ekeland var en av de betydeligste norske malere født i dette århundre ”

Det er to utsmykningsopp-gaver hvor Ekeland kan ha blitt tilsidesatt på grunn av sin politiske holdning.

I 1938 ble hans praktfulle utkast «Frihetens søstre» premiert i konkurransen om utsmykning av Oslos nye rådhus, uten at han fikk en kvadratcentimeter å dekorere.

Veggene ble isteden fordelt mellom de etablerte «Frescobrodrerne» og Henrik Sørensen. Av malere fra Ekelands generasjon ble valgt Åge Storstein, Reidar Aulie og Willi Midelfart, de to siste var erklærte marxister som Ekeland. Så dominerende var på denne tid Henrik Sørensen-kretsen at selv ikke Edvard Munch kom på tale, selv om han i lengre tid hadde arbeidet med forarbeider til «Sørensens vegg».

I 1959 ble igjen Arne Ekeland premiert ved en utsmykningsopp-gave, uten å få utførelsen. Denne gang gjaldt det Stortingets vestibyle, men utførelsen gikk til den som vant førstepremie.

Siden er Stortinget kommet til at

demokratiets bastion i Norge burde ha en dekorasjon av Arne Ekeland, en av de betydeligste norske malere født i dette århundre.

Om vi skal få et riktig bilde av den politisk engasjerte billedkunst i Norge, må vi gå tilbake til 1930-årene, da de to totalitære samfunnssystemer, nazismen og kommunismen, bygget seg opp til det endelige nådeløse oppgjør.

I disse årene var det at den revolusjonære Arne Ekeland sto frem som den fremste fanebærer i klassekampen. Han dominerte kunstscenen med sine farvesprakende lerreter og ble innkjøpt til Nasjonalgalleriet i god tid før han var fylt 30 år, med bilder som «Vi arbeidsløse» og «Utenfor fabrikken».

” Høstutstillingene i 30-årene var fulle av revolusjonær kunst ”

Men Ekeland var langt fra alene. Høstutstillingene i 30-årene var fulle av revolusjonær kunst. Reidar Aulie viste «Frontsoldatenes hjemkomst», Midelfart ble innkjøpt til Nasjonalgalleriet med bildet «Politiet angriper», og malte etter sin reise til Moskva «Oppmarsj på Den røde plass». Men best huskes kanskje hans brennende aktuelle bilder fra borgerkrigen i Spania, med mennesker i tilfluktsrom, mens fascistenes bombefly terroriserte en beleiret Madrid.

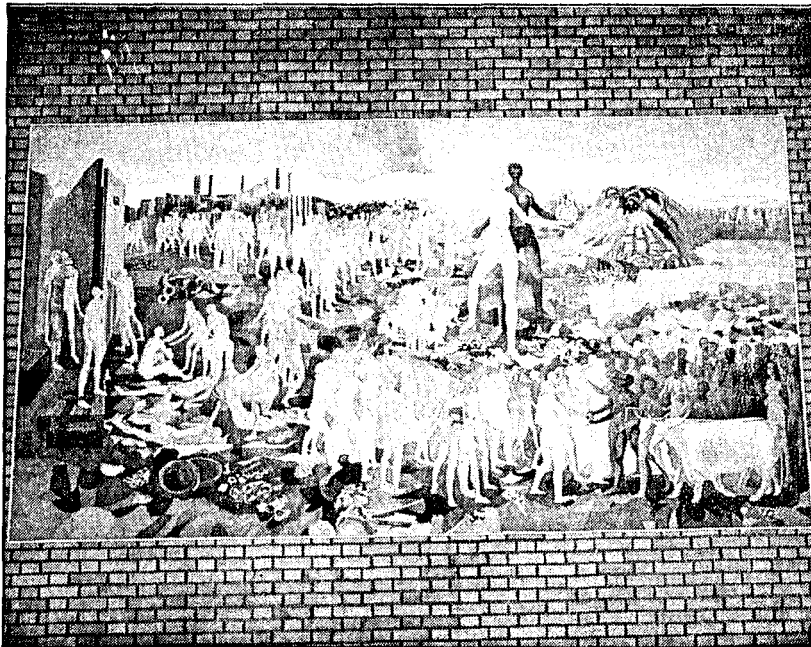
Det var forøvrig Haakon Lie, lederen for den norske sivile hjelp til regjeringssiden i Spania, som plukket kunststudenten Willi Midelfart opp i Paris og fikk ham med til Spania.

Henrik Sørensen, Aulie og Midelfart støttet i årene før krigen sterkt opp om marinekaptein O. Kullmann, som var blitt kastet ut av forsvaret fordi han agiterte for militærnekting.

” Da Hitler-Tyskland overfalt Norge 9. april, må jeg innrømme at min pasifisme forsvant som dugg for solen ”

Selv hadde jeg innlevert mine papirer som militærnektet ved sesjonen. Men da Hitler-Tyskland overfalt Norge 9. april, må jeg innrømme at min pasifisme forsvant som dugg for solen. Jeg meldte meg til tjeneste ved Åndalsnes og deltok inntil jeg ble såret under et bombeangrep. Tilbake ved Kunstakademiet fortsatte studiene hos professor Axel Revold.

Situasjonen blant de norske kommunister var uklar. Hitler og Stalin

ARNE EKELAND: Hverken i Oslo rådhus eller i Stortinget fikk han de utsmykningsoppdrag han burde hatt. Men nå henger omsider «Frihetens søstre» i Stortingets vestibyle, skriver Victor Sparre.

hadde jo inngått en vennskapspakt, og Molotov hadde på Stalins vegne gratulert Hitler med den vellykkede okkupasjonen av Norge.

” I Nasjonalgalleriet ble det etter mønster fra Goebbels laget en norsk «Entartet»-utstilling, hvor mange av Ekelands bilder var med ”

I februar 1941 utlyste Quisling-myndighetene stillingene til de to malerprofessorene Axel Revold og Jean Heiberg som ledige til høstsemesteret, uten at de to hadde ytret ønske om å gå av. Skulpturprofessor Wilhelm Rasmussen var ikke berørt av «nyordningen», han var allerede NS.

Siden jeg var formann i studentenes Akademi-Samfund dette semester, utferdiget jeg et protestskriv, sammenkalte alle malerstudentene og oppnådde at 40 var med på å undertegne protestbrevet. Bare 2 ville ikke være med.

På høsten ble vårt illegale Akademi til. Brevet ble sendt til de såkalte statsråder Gulbrand Lunde og Ragnar Skancke. Intet svar kom, men det nye NS-medlem maleren Søren Onsa-ger ble ansatt som rektor ved Statens

Kunstakademi og senere også som ny direktør for Nasjonalgalleriet. Det var her han etter mønster fra Joseph Goebbels laget en norsk «Entartet»-utstilling, hvor mange av Ekelands bilder var med.

Men før det, i april dagene 1940, hadde Arne Ekeland åpnet sin definitive gjennombruddsutstilling i Kunstnernes Hus. Utstillingen ble stengt etter en uke, men så åpnet igjen. Før noen kommende nazistisk kontroll hadde Nasjonalgalleriet sikret seg det største bildet på utstillingen, som hadde den truende tittel: «Se vi står på trappene».

” i 60-årene ble det igjen ropt på «væpna revolusjon» ”

Bildet er på størrelse med Picassos Guernica og hang på samme plass som Picassos hovedverk hadde hengt i 1938. Imidlertid er det et annet verk som må sies å ha høyere kvalitet, både malerisk og agitatorisk. Bildet «Det siste skudd» ble kjøpt inn til Sejersted Bødtkers nybygde galleri i Holmenkollåsen.

Der hang det da den kjente kunstmesén ble arrestert av nazistene som styremedlem av Nationaltheatret fordi skuespillerne streiket mot et nazis-

tisk skuespill. Der hang det også da det illegale kunstakademi fikk bruke lokalene. Etter krigen ble bildet gitt som gave til Nasjonalgalleriet.

” Det hadde sin pris å kjempe for sin overbevisning, på begge sider ”

«Det siste skudd» er et klassisk klassekampbilde. Skuddene komme fra en gruppe nakne proletarer, og retter seg mot kapitalisten, militaristen og presten som sitter ved en børsbygning hvorfra penger og blod flyter ut.

Dette er nok det siste klassekampbilde fra Ekelands generasjon. Under og etter krigen fikk kunsten et mer nasjonalt og byggende preg, inntil 60-årene, da det igjen ble ropt på «væpna revolusjon». Ekeland dro til Moskva i 1948 og forsøkte en tid å male «sosial-realistisk», for folkets oppdragelses skyld, men forlot stillen snart. Ekeland ble tildelt Statens kunstnerlønn fra 1966. Under Maos kulturrevolusjon besøkte han Kina og følte det «som å komme hjem til menneskene». Han gledet seg ikke over at muren falt og at kommunismen raknet. «Jeg er vel den siste kommunist,» sa han ironisk.

Selv traff jeg Arne Ekeland da han var valgt til å representere Norge under Veneziabiennalen. Jeg satt i Nasjonalgalleriets Råd og hadde gleden av å være med på å kjøpe inn fire nye Ekeland-malerier. Vi møtte hverandre i gjensidig respekt som to kjempere på hver vår side i «Den kolde krig».

Det hadde sin pris å kjempe for sin overbevisning, på begge sider. Selv opplevet jeg å bli utlagt som «patetisk og reaksjonær» av en kritiker, fordi han mente at et maleri jeg hadde malt etter et besøk hos Sakharov i 1973, tydelig illustrerte Solsjenitsyns ønske om et nytt totalitært Russland.

Det angieldende bilde ble forøvrig under en utstilling i 1991 innkjøpt til kunstmuseet for Ural i Jekaterinburg.